

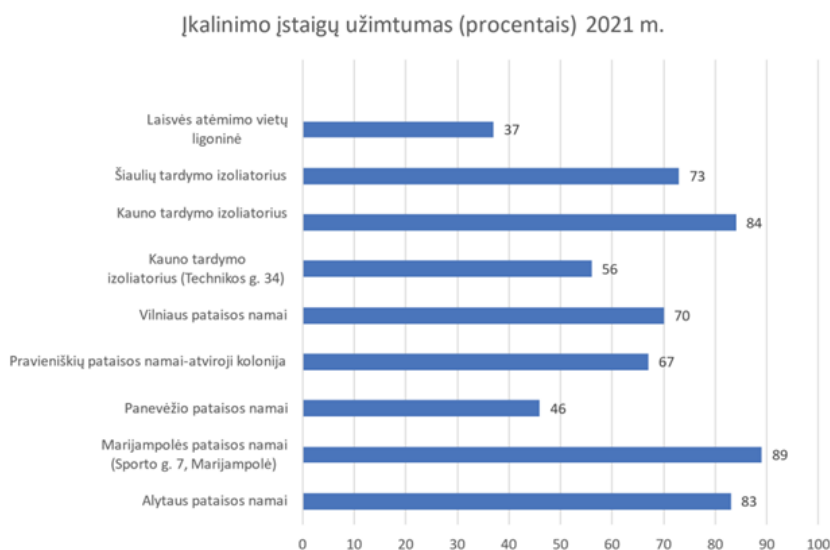
AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PATAISOS PAREIGŪNŲ VEIKLOS ĮSTATYMO NR.
XIII-1387 PAKEITIMO ĮSTATYMO IR SU JUO SUSIJUSIŲ TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

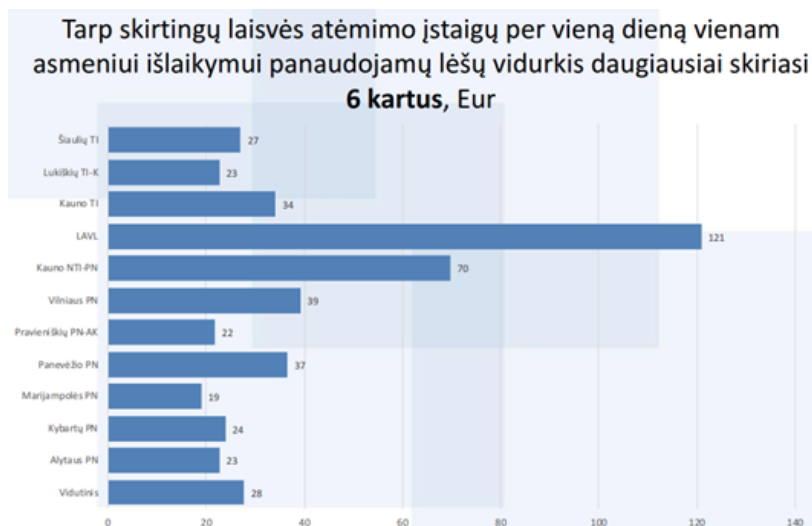
Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje šiuo metu veikia 10 atskirų juridinių asmenų, kurie atsakingi už arešto ir laisvės atėmimo bausmių vykdymą, pareigūnų rengimą bausmių vykdymo sistemai: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas), pataisos įstaigos, tardymo izoliatoriai, laisvės atėmimo vietų ligoninė ir mokymo centras (toliau bendrai – bausmių vykdymo sistemos įstaigos). Kalėjimų departamentas – centrinė statutinė įstaiga, kurios pagrindinis tikslas – metodinis vadovavimas pataisos įstaigoms ir tardymo izoliatoriams, šių įstaigų veiklos kontrolė ir koordinavimas. Pataisos įstaigos ir tardymo izoliatoriai – vykdo laisvės atėmimo bausmes ir suėmimą, mokymo centras – rengia pataisos pareigūnus, laisvės atėmimo vietų ligoninė – užtikrina asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą suimtiesiems ir nuteistiesiems. Vertinant tokios decentralizuotos bausmių vykdymo sistemos veiklą praktikoje, nustatyti esminiai šios sistemos trūkumai, neleidžiantys bausmių vykdymo sistemai tobulėti ir siekti efektyvių rezultatų nuteistųjų resocializacijos srityje:

1. Lietuvoje veikia 8 pataisos įstaigos ir tardymo izoliatoriai. Tačiau jų užimtumas skiriasi kelis ir daugiau kartų (žr. 1 grafiką), kas kartu sąlygoja neracionalų lėšų ir infrastruktūros naudojimą, ypačiai mažiau užpildytose įstaigose (žr. 2 grafiką), kas, be kita ko, ne kartą konstatuota Teisingumo ministerijos atliktų laisvės atėmimo vietų įstaigų veiklos auditų išvadose.

1 grafikas

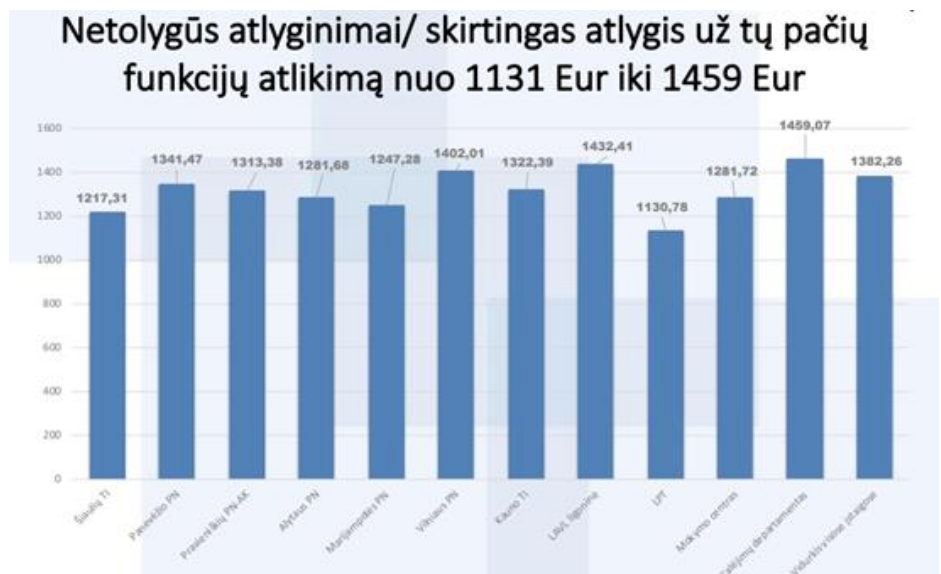
2 grafikas

2. Bausmių vykdymo sistemos 66 administracijos padaliniuose dirba apie 2900 darbuotojų (statutinių valstybės tarnautojų, karjeros valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį). Dėl decentralizuoto valdymo, apie pusę visų administracijos padalinių atlieka bendrąsias (turto valdymo, materialinio aprūpinimo, žmogiškųjų išteklių valdymo ir pan.) funkcijas, o šiuose padaliniuose dirba net 1/3 visų darbuotojų, kai resocializaciją vykdančių darbuotojų skaičius (250) yra tris kartus mažesnis ir jiems tenka dirbti su 5000 nuteistųjų ir suimtųjų. Taigi, dėl nesubalansuoto personalo, kenčia ne tik nuteistųjų resocializacijos kokybė, bet ir patys darbuotojai, negalėdami tinkamai atlikti jiems deleguotų funkcijų.

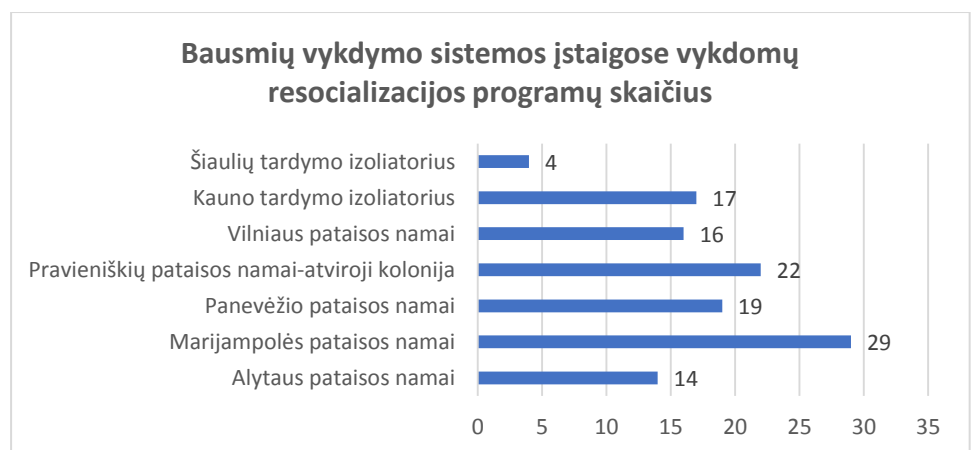
3. Skirtingose bausmių vykdymo sistemos įstaigose identiškas funkcijas vykdančiams darbuotojams mokamas skirtingas darbo užmokestis, kas neigiamai veikia bausmių vykdymo sistemos bendruomenę (žr. 3 grafiką), didina pareigūnų kaitą, neskatina naujų asmenų atėmimo į bausmių vykdymo sistemą (per metus tarnybą (darbą) palieka ir ją papildo apie 500 (15 proc.) visų darbuotojų), o nuolatinis pareigūnų trūkumas siekia apie 10 proc. ir stebima šio trūkumo didėjimo tendencija).

3 grafikas

4. Bausmių vykdymo sistemos darbuotojams vadovauja apie 100 įvairios grandies vadovų. Vadovaujančių pareigybų gausa ne tik suponuoja didesnius poreikius darbo užmokesčio fondui, bet ir vieningos praktikos stoką nuteistųjų resocializacijos srityje, personalo ir turto valdyme. Pvz., nuteistiesiems taikomų resocializacijos programų skaičius bausmių vykdymo sistemos įstaigose skiriasi 7 kartus (žr. 4 grafiką).

4 grafikas

Vieningos praktikos stoka resocializacijos srityje ypatingai neigiamai veikia nuteistųjų parengimą gyvenimui visuomenėje. Kaip antai, Alytaus pataisos namuose vienas mažiausių vykdomų resocializacijos priemonių skaičius, tad ir iš šios įstaigos lygtinai paleidžiamų nuteistųjų skaičius nesiekia 40 proc. nuo bendro paleidžiamų iš šios įstaigos asmenų skaičiaus. Kitose įstaigose, kur

vykdoma daugiau įvairių resocializacijos priemonių, lygtinai paleidžiamų nuteistųjų dalis sudaro ne mažiau kaip 48 proc. (pvz., Pravieniškių pataisos namai-atviroji kolonija, Vilniaus pataisos namai) nuo visų paleidžiamų asmenų skaičiaus.

5. Bausmių vykdymo sistemoje iš specialiąsias funkcijas (nuteistųjų apsauga ir priežiūra, resocializacija) atliekančių darbuotojų, didžioji dalis nukreipta į apsaugos ir priežiūros funkcijų vykdymą (apie 50-60 proc. viso pataisos įstaigų personalo), kai pagal mokslininkų rekomendacijas pataisos įstaigų 80-90 proc. darbuotojų turėtų dirbti dinaminio saugumo principais¹.

6. Per pastaruosius 30 metų, bausmių vykdymo sistemos infrastruktūroje nepasiekta reikšmingų pokyčių, kad nuteistieji bausmę galėtų atlikti saugiomis sąlygomis, o taip pat ir visuomenė būtų apsaugota nuo šių asmenų nusikalstamų veiksmų. Bausmių vykdymo sistemos įstaigose tik apie 28 proc. laikomų asmenų apgyvendinti kamerų tipo patalpose (po 1-4 asmenis), kiti – bendrabučiuose (po 10-20 asmenų). Nuteistųjų apgyvendinimas bendrabučiuose didina riziką dėl šių asmenų pakartotino nusikalstamumo (per metus bausmės vykdančiose įstaigose pradedama apie 700 ikiteisminių tyrimų dėl šiose įstaigose bausmę atliekančių asmenų galimai padarytų nusikalstamų veikų, iš jų 93,2 proc. dėl bendrabučiuose apgyvendintų nuteistųjų galimų nusikalstamų veikų).

7. Bausmių vykdymo sistemos įstaigų procesų skaitmenizavimas vyksta padrikai, kadangi kiekviena įstaiga iš esmės sprendžia savarankiškai, kokius procesus skaitmenizuoti ir pan. Tai neleidžia užtikrinti tinkamo informacijos apsikeitimo tiek tarp pačių bausmių vykdymo sistemos įstaigų, tiek tarp šių įstaigų ir kitų institucijų. Be to, didžioji dalis procesų lieka neskaitmenizuoti ir reikalauja gerokai didesnių žmogiškųjų ir laiko resursų, išlieka didelė rizika priimti netinkamus sprendimus (pvz., dėl nuteistųjų paleidimo į laisvę anksčiau ar vėliau teismo sprendime nustatyto termino ir pan.).

8. Mokymo centras neparuošia reikiamo pareigūnų skaičiaus bausmių vykdymo sistemai. Kasmet parengiama tik 10-30 pareigūnų, kai kasmetinis poreikis yra ne mažiau kaip 100. Lietuvos teisės instituto 2020 m. atliktame tyrime apie dinaminės priežiūros diegimą Lietuvoje, buvo nustatyta, kad net 64 proc. pareigūnų nėra apmokyti vykdyti dinaminį saugumą, neturi žinių ir įgūdžių veikti skirtingose situacijose, vyrauja saviedukacija, kuri dažnai neturi nieko bendro su dinaminio saugumo koncepcijoje keliamais tikslais ir gerąja dinaminės priežiūros praktika, o tai lemia, kad pareigūnai atsitraukia ir nevykdo dinaminės priežiūros². Minėtas instituto tyrimas taip pat atskleidė neigiamą mokymų rengimo praktiką, kai mokymai vedami tik formaliai, o patys lektoriai nėra kvalifikuoti, mokymai nekokybiški, kas rodo poreikį iš esmės keisti net tik patį mokymo procesą, bet ir vykdyti institucinį mokymo organizavimo pertvarkymą.

Jau įgyvendinta atskirų įstaigų/funkcijų centralizavimo Kalėjimų departamente ir kitose statutinėse įstaigose patirtis parodė, kad tokiu būdu galima pasiekti itin reikšmingų rezultatų. Pavyzdžiui, 2020 m. 5 savarankiškos apygardų probacijos tarnybos buvo sujungtos į Lietuvos probacijos tarnybą. Tai tik sustiprino probaciją vykdančio personalo specialiąsias kompetencijas ir sudarė galimybes vykdyti dalykines, o ne technines funkcijas. Po šios pertvarkos probuotojai labiau susikoncentravo į tiesioginį darbą su probuojamaisiais. Vienas esminių probacijos tarnybų centralizavimo pokyčių – suvienodinti su nuteistaisiais dirbančių probuotojų darbo krūviai, kadangi centralizavus probacijos administraciją tapo daug paprasčiau ir greičiau reaguoti į probacijos pareigūnų darbo krūvio pokyčius, nepriklausomai, kurioje Lietuvoje vietovėje jie dirba. Ypač sumažėjo darbo krūvis tiems pareigūnams, kurių prižiūrimų asmenų skaičius iki pertvarkos buvo ženkliai didesnis.

Centralizavus probacijos tarnybas buvo užtikrintas ir vienodas apmokėjimas už darbą, unifikuota probacijos, bausmių, auklėjamojo poveikio ir baudžiamojo priemonių vykdymo praktika, sumažėjo administravimo išlaidos, vadovaujančio ir aptarnaujančio personalo (buhalterių, ūkvedžių, analitikų) skaičius, o atsilaisvinusios administracijos pareigybės (11) buvo pakeistos į darbuotojų, dirbančių su nuteistaisiais, pareigybės.

Kitas gerosios praktikos pavyzdys – *centralizuoti bausmių vykdymo sistemos viešieji pirkimai*. Jau įgyvendinta viešųjų pirkimų centralizavimo Kalėjimų departamente patirtis akivaizdžiai

¹ https://teise.org/wp-content/uploads/2020/06/Dinaminis_saugumas_studija_2020-1.pdf

² https://teise.org/wp-content/uploads/2020/06/Dinaminis_saugumas_studija_2020-1.pdf

parodė, kad sprendimų priėmimo grandinės sutrumpinimas pagreitina ne tik sprendimų priėmimo ir vykdymo eigą, bet padidina ir pavestų užduočių atlikimo kokybę.

Taip pat paminėtinas ir *bausmių vykdymo sistemos kriminalinės žvalgybos centralizavimas*. Kalėjimų departamente įsteigus centralizuotą Kriminalinės žvalgybos valdybą, 2020 m. pradėta 20 proc. daugiau ikiteisminių tyrimų.

Pastebėtina ir tai, kad *iš esmės visos vidaus tarnybos statutinės įstaigos pereina prie efektyvesnių organizacijos valdymo modelių*. Jau sėkmingai funkcionuoja kitų šalies statutinių įstaigų centralizuoti valdymo modeliai (pavyzdžiui, policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas), kuriuose į vieno juridinio asmens struktūras integruoti ir ne tik teritoriniai, bet ir specializuotas funkcijas užtikrinantys padaliniai (pavyzdžiui – personalo rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo skyriai).

Kitos priežastys, paskatinusios teikiamų teisės aktų projektų atitinkamų nuostatų keitimą:

- Lietuvos teisės institutas, įvertinęs dinaminės priežiūros diegimą laisvės atėmimo vietų įstaigose, taip pat atskleidė, tokius reikšmingus šio instituto diegimo trūkumus, kaip itin didelis dinaminės priežiūros segmentiškumas; skirtinga pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) praktika taikant dinaminę priežiūrą; dinaminės priežiūros metodologinis vadovavimas paliktas saviėigai; dinaminės priežiūros pareigūnai užsiima savišvieta; dinaminė priežiūra vykdoma eksperimentavimo būdu; neatliekamas dinaminės priežiūros vykdymo apibendrinimas ir/ar vertinimas ir t. t.

- PPVI 2 straipsnyje nustatyta dinaminės priežiūros sąvoka. Šis darbo metodas apibrėžiamas kaip nuteistųjų resocializacijos, socialinės pagalbos suimtiesiems ir jų elgesio kontrolės priemonių sistema. Paties darbo metodo įgyvendinimas nustatytas Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymais. Lietuvos teisės institutas, 2020 m. atlikęs, dinaminio koncepcijos laisvės atėmimo vietose tyrimą, nustatė, kad dinaminio saugumo reglamentavimas yra nenuoseklus, vienuose dokumentuose deklaruojant socialinio darbo ir nuteistųjų resocializacijos kryptis, o kituose, kaip papildomą elgesio kontrolės ir judėjimo mechanizmą. Kaip teigiama minėtame tyrime, dabartinės dinaminės priežiūros teisinio reguliavimo spragos sudaro sąlygas naudotis dinaminės priežiūros institutu ne pagal jo paskirtį.

- Nuteistiesiems socialiniams ryšiams palaikyti su sutuoktiniais, artimaisiais ir kitais asmenimis BVK nustato atitinkamą skaičių pasimatymų (pvz., paprastojoje grupėje esantiems nuteistiesiems - leidžiama gauti 4 pasimatymus per mėnesį, o drausmės grupėje esantiems – tik vieną pasimatymą per mėnesį), skambučių telefonu (pvz., paprastojoje grupėje esantiems nuteistiesiems – du kartu per mėnesį paskambinti telefonu, o esantiems drausmės grupėje – kartą per savaitę), ir kitas bendravimo su minėtais asmenimis formas ir sąlygas (teisę parvykti į namus, atlikus tam tikrą dalį bausmės, rašyti laiškus). Ryšys su sutuoktiniu ir artimaisiais – vienas svarbiausių veiksmų, padedančių nuteistajam pasiruošti išėjimui iš laisvės atėmimo vietų įstaigos, todėl šių formų taikymo plėtrą skatina tiek kriminologijos mokslininkai, tiek ir Europos komitetas prieš kankinimus, kitoki nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT).

- CPT savo vizitų Lietuvoje ataskaitose nuolat pabrėžia, kad bendras nuteistųjų užimtumas Lietuvoje kol kas yra nepakankamas (CPT rekomenduoja, kad įkalintiems asmenys turi būti sudaromos sąlygos prasminga veikla užsiimti bent 8 val. per dieną). Atsižvelgiant į tai, būtina ieškoti mechanizmų, kaip dar labiau didinti nuteistųjų savirealizacijos galimybes, motyvuoti įsitraukimą į įvairias savanoriškas veiklas, plėtoti nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą kuriant įvairias užimtumo veiklas įkalintiems asmenim

- Bausmių vykdymo sistemos pareigūnai pasigenda efektyvių instrumentų kovai su nuteistųjų nuolatiniais teisės aktų pažeidimais – tai ypač aktualu dėl nuteistųjų nuolatinio pasišalinimo iš atviros kolonijos. Pažymėtina, kad BVK nėra nustatyta galimybių efektyviai drausminti nuteistųjų, kuriems bausmę atlikti paskirta atvirosios kolonijos. Kadangi už šiurkščius ir nuolat besikartojančius pažeidimus tokie asmenys tegali būti tik laikinai izoliuojami, šia teisės aktų spraga yra piktnaudžiaujama, itin dažnai pasitaiko, kai išvykę iš atvirosios kolonijos, jie nustatytu laiku nebesugrįžta. Atsižvelgiant į tai, turi būti nustatyta efektyvesnių šios kategorijos nuteistųjų drausminimo priemonių, pavyzdžiui, galimybė perkelti į griežtesnio režimo bausmės atlikimo vietas.

- Praktikoje stebima, kad apie 53 proc. nuteistųjų yra linkę laisvės atėmimo bausmę atlikti iš paprastojoje grupėje, o 18 proc. - drausmės grupėje, t. y. jų elgesio pokyčių neskatina esamos teisinės galimybės jiems įgyti papildomų teisių ir laisvių, jei jie būtų perkelti į lengvąją grupę. Dėl šių

nuteistųjų motyvacijos stokos, bausmių vykdymo sistemos darbuotojams tampa sunkiau padėti jiems keisti savo elgesį, pasiruošti išėjimui į laisvę. Todėl būtina ieškoti naujų galimų nuteistuosius motyvuojančių priemonių.

- Policijos ir Viešojo saugumo tarnybos įstatymuose nustatyta, kad asmenų konvojavimas vykdomas įstatymų nustatyta tvarka (Policijos įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 19 punktą, Viešojo saugumo tarnybos įstatymo 7 straipsnio 4 punktą), kai įstatymai tokios kaip konvojavimo tvarkos nereglamentuoja.

Siekiant išspręsti nurodytas problemas, atsižvelgiant į bausmių vykdymo sistemoje ir kitose vidaus reikalų sistemos statutinėse įstaigose sukauptą gerąją praktiką, įstatymų projektais siekiama:

– bausmių vykdymo sistemos centralizavimo, kas leistų sumažinti ne tik juridinių asmenų, dalyvaujančių laisvės atėmimo bausmių vykdyme, skaičių, bet ir optimizuoti žmonių, finansų ir turto resursų naudojimą, sustiprinti vidaus ir finansų kontrolę, užtikrinti efektyvesnę vidaus administravimą, vieningą praktiką bausmių vykdymo sistemoje;

– padidinti nuteistųjų bendravimo su artimaisiais galimybes, kas palengvintų jų integraciją į visuomenę po bausmės atlikimo;

– užtikrinti tvarią dinaminio saugumo segmento plėtrą bausmių vykdymo sistemoje, eliminuojant teisinio reguliavimo trūkumus ir aiškiai apibrėžiant šio segmento paskirtį;

– plėsti priemonių, padėsiančių motyvuoti nuteistuosius teigiamiems pokyčiams.

Įstatymų projektų uždaviniai:

– sudaryti teisinės prielaidas laisvės atėmimo bausmių vykdymo įstaigas (Kalėjimų departamentą, jam pavaldžias laisvės atėmimo vietų įstaigas, Laisvės atėmimo vietų ligoninę, Mokymo centrą) sujungti į vieną juridinį asmenį – Lietuvos kalėjimų tarnybą;

– įtvirtinti naujas, nuteistuosius keisti elgesį motyvuojančias priemones, sudarant galimybę mažinti jų izoliacijos nuo visuomenės laipsnį, suteikiant daugiau bendravimo su artimaisiais ir kitais asmenimis galimybių ir kt.

– eliminuoti laisvės atėmimo bausmių vykdymą ir konvojavimą reglamentuojančių teisės aktų trūkumus (pvz., apibrėžiant dinaminės priežiūros paskirtį, suteikiant atitinkamos institucijoms įgaliojimus nustatyti konvojavimo tvarką ir kt.).

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektus inicijavo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Įstatymų projektų rengėjai – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Bausmių vykdymo politikos grupė (l. e. p. vadovas Marius Rakštelis, tel. (8 647) 67 165, el. p. marius.rakstelis@tm.lt; patarėjas Tauras Rutkūnas, tel. (8 645) 94 726, el. p. tauras.rutkunas@tm.lt; patarėjas Rimvydas Laukis, tel. (8 674) 25 967, el. p. rimvydas.laukis@tm.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Pataisos pareigūnų veiklos įstatyme (toliau – PPVĮ) ir *Vidaus tarnybos statute* (toliau – VTS) nustatyta bausmių vykdymo sistemos organizacinė struktūra, kurią sudaro Kalėjimų departamentas (centrinė statutinė įstaiga) ir jam pavaldžios statutinės įstaigos – pataisos įstaigos, tardymo izoliatoriai ir pataisos pareigūnų profesinio mokymo įstaiga.

Bausmių vykdymo kodekse (toliau – BVK) ir *Suėmimo vykdymo įstatyme* (toliau – SVĮ) nustatyta bausmės ir suėmimą vykdančių įstaigų ir tardymo izoliatorių steigimo tvarka, šių įstaigų funkcijos (BVK IV skyrius, SVĮ 2 straipsnis).

BVK 25 ir 70 straipsniuose nustatytas baigtinis asmenų grupių, kurios arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo metu turi būti atskiriamos (izoliuojamos) viena nuo kitos sąrašas.

BVK X skyriaus II – V skirsniuose nustatytas kalėjimuose, pataisos namuose ir atvirosiose kolonijose laikomų nuteistųjų teisių ir pareigų katalogas. Paminėtina, kad kalėjimo ir pataisos namų drausmės grupėse laikomiems asmenims leidžiama paskambinti 2 kartus per mėnesį, kalėjimo paprastojoje grupėje – 1 kartą per savaitę, o pataisos namų paprastojoje grupėje – 2 kartus per savaitę), pataisos namų lengvojoje grupėje – tris kartus per dieną.

BVK 92 straipsnyje nustatomos daiktų, kuriuos su savimi pataisos įstaigoje gali turėti nuteistieji, grupės.

BVK 95 straipsnyje nustatyta, kad nuteistieji turi teisę vieną kartą per šešis mėnesius gauti perduodamų daiktų.

BVK 96 straipsnyje reglamentuojama didžiausia pinigų suma, už kurią nuteistieji gali per mėnesį nusipirkti asmeninių daiktų, t. y. dviejų bazinių socialinių išmokų dydžio – drausmės grupei priskirtiems nuteistiesiems; trijų bazinių socialinių išmokų dydžio – paprastajai grupei priskirtiems nuteistiesiems, šešių bazinių socialinių išmokų dydžio – lengvajai grupei priskirtiems nuteistiesiems.

BVK 98 straipsnyje nustatyta, kad pataisos įstaigos administracija privalo priimti nuteistajam atneštus grynus pinigus. Analogiška nuostata įtvirtinta ir SVĮ 25 straipsnyje.

Du BVK straipsniai (99 ir 100) reguliuoja iš esmės identiškus teisinius santykius – nuteistųjų susirašinėjimą su valstybės ir savivaldybių institucijomis ir kitomis organizacijomis bei nuteistųjų susirašinėjimą su fiziniais asmenimis. Analogiškas reguliavimas nustatytas ir SVĮ 15 – 16 straipsniuose.

BVK 102 straipsnyje nustatoma, kad maksimali nuteistojo telefoninio pokalbio trukmė – 15 min. ir šis laikas negali būti pratęsimas. Analogiška nuostata įtvirtinta ir SVĮ 23 straipsnyje.

BVK XI skyriaus I skirsnyje aptariamos pataisos įstaigų režimo užtikrinimo priemonės, kurios iš esmės nėra susijusios su šiame teisės akte reglamentuojamais teisiniais santykiais – bausmių vykdymo procesu.

BVK 140 straipsnyje nustatytos neveiksmingos nuteistųjų skatinimo priemonės – teisės papildomai paskatinti ir papildomai pasimatyti. Manytina, kad būtų daug veiksmingiau, kad šios teisės būtų suteikiamos nedelsiant, kai yra toks poreikis, o ne naudojantis ilgai trunkančia biurokratine procedūra, sukuriančia betikslės administracinės naštos.

Pagal BVK 142 straipsnį nuteistiesiems galima skirti nuobaudą – papeikimą. Tačiau ši nuobauda neturi iš esmės jokio poveikio nuteistajam,

BVK 157 straipsnyje nustatyta, kad nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali būti lygtinai paleisti iki šešių mėnesių anksčiau, negu jiems nustatytas bendrasis lygtinio paleidimo taikymo terminas. Sąlyginai nedidelis – 6 mėn. Galimas bausmės sutrumpėjimas, neskatina nuteistuosius naudotis šia galimybe.

BVK 147 – 148 straipsniuose nustatyta, kad nuteistųjų bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo tvarką nustato Vyriausybė, kai tiek nuteistųjų bendrojo ugdymo, tiek ir profesinio mokymo procesai detaliam reglamentuojami Švietimo ir Profesinio mokymo įstatymuose ir juos įgyvendinančiuose teisės aktuose.

BVK 182 straipsnyje reglamentuojamos pagalbos priemonės iš pataisos įstaigų paleidžiamiems asmenims (aprūpinami kelionės bilietais iki gyvenamosios vietos), tačiau numatyta, jog tokia pagalba, esant poreikiui, neteikiama arešto bausmę atlikusiems asmenims. Kituose šiame aiškinamajame rašte nurodytuose kodeksuose, įstatymuose ir Lietuvos Respublikos Seimo nutarimuose pateikiamos nuorodos į Kalėjimų departamentą, pataisos įstaigas ar tardymo izoliatorius.

PPVĮ 2 straipsnyje dinaminė priežiūra apibrėžiama kaip nuteistųjų resocializacijos, socialinės pagalbos suimtiesiems ir jų elgesio kontrolės priemonių sistema.

Policijos ir Viešojo saugumo tarnybos įstatymuose nustatyta, kad asmenų konvojavimas vykdomas įstatymų nustatyta tvarka (Policijos įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 19 punktą, Viešojo saugumo tarnybos įstatymo 7 straipsnio 4 punktą), kai įstatymai tokios kaip konvojavimo tvarkos nereglamentuoja.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Teikiamais įstatymų projektais sudaromos teisinės prielaidos įgyvendinti bausmių vykdymo sistemos bendruomenės ir jai atstovaujančių profesinių sąjungų palaikomą Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių laisvės atėmimo vietų įstaigų, Laisvės atėmimo vietų ligoninės ir Kalėjimų departamento mokymo centro sujungimo į vieną juridinį asmenį procesą.

Atsižvelgiant į pokyčius dėl įstaigų sujungimo, Probacijos tarnybos pavaldumo perdavimą Teisingumo ministerijai³, PPVĮ pavadinimą siūloma pakeisti ir vadinti *Bausmių vykdymo sistemos įstatymu* (toliau – BVSĮ). BVSĮ siūloma reglamentuoti bausmių vykdymo sistemos pareigūnų teisinę padėtį, veiklos organizavimą, uždavinius, teises ir pareigas, prievartos ir šaunamųjų ginklų naudojimo bausmių vykdymo sistemos veikloje sąlygas ir kitas su bausmių vykdymo sistemos veikla susijusias sąlygas (daugeliu atvejų BVSĮ projekto struktūra ir siūlomos teisės normos iš esmės atitinka buvusiasias PPVĮ).

BVSĮ 2 straipsnyje siūloma įtvirtinti laisvės atėmimo vietų įstaigos sąvoką, kuri apibrėžtų kardomąją priemonę – suėmimą, arešto, terminuoto laisvės atėmimo bei laisvės atėmimo iki gyvos galvos vykdančią įstaigą – Lietuvos kalėjimų tarnybą. Toks įstaigos pavadinimas pasirinktas atsižvelgiant į bausmių vykdymo sistemos bendruomenės pageidavimą ir šią sąvoką siūloma vieningai vartoti ir kituose laisvės atėmimo bausmių ir suėmimo vykdymą reguliuojančius ar su šiomis sritimis susijusiuose teisės aktuose, kurių projektai pridedami.

BVSĮ projekto 5 straipsnyje aptariama Bausmių vykdymo sistemos įstaigų administracinė struktūra, kurioje galės būti steigiami kalėjimai, valdybos ir skyriai. Šiuo metu veikiančias laisvės atėmimo vietų įstaigas siūlytina pertvarkyti į juridinio savarankiškumo neturinčius Lietuvos kalėjimų tarnybos padalinius – kalėjimus. Šiuose padaliniuose veikiančių administracinės struktūros padalinių veiklą koordinuos kalėjimo viršininkas, o minėti padaliniai vykdys tik Lietuvos kalėjimų tarnybai nustatytas specialiąsias (įkalintų asmenų apsaugos, priežiūros ir resocializacijos) funkcijas. Detali Lietuvos kalėjimų tarnybos struktūra, ją suderinus su bausmių vykdymo sistemoje veikiančiomis profesinėmis sąjungomis, bus nustatyta priėmus siūlomus įstatymų projektus.

BVSĮ projekto 6 straipsnyje siūloma nustatyti Lietuvos probacijos tarnybos ir Lietuvos kalėjimų tarnybos bendradarbiavimo principus (abipusės partnerystės, dialogo, pagarbos, atvirumo, pasitikėjimo ir nuteistojo sėkmingos integracijos į visuomenę prioriteto), o taip pat bendradarbiavimo sritis (nuteistųjų resocializacijos priemonių planavimas, diegimas, įgyvendinimas ir vertinimas, dalinimasis elgesio pataisos programomis ir rizikos vertinimo metodikomis, pagalba rengiant nuteistuosius lygtiniam paleidimui iš laisvės atėmimo vietų įstaigos, keitimasis informacija apie nuteistuosius).

BVSĮ projekto 7 straipsnyje siūloma įtvirtinti nuostatą, kad bausmių vykdymo sistemos pareigūnai rengiami Lietuvos kalėjimų tarnyboje. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu veikiantis Kalėjimų departamento mokymo centras taps Lietuvos kalėjimų tarnybos struktūriniu padaliniu (pavyzdžiui, Kompetencijų skyriumi), Lietuvos kalėjimų tarnyba atitinkamai įgys įgaliojimus vykdyti pareigūnų profesinį mokymą, pareigūnų įvadinį mokymus, kvalifikacijos kėlimo programas. Atitinkamai tikslinamas Profesinio mokymo ir kitų susijusių pareigūnų rengimu susijusių įstatymų nuostatos.

Kituose BVSĮ straipsniuose įtvirtinamos nuostatos, susijusios su bausmių vykdymo sistemos pareigūnų teisine padėtimi, veiklos organizavimu, uždaviniais, teisėmis ir pareigomis, prievartos ir šaunamųjų ginklų naudojimo bausmių vykdymo sistemos veikloje sąlygomis iš esmės nesiskiria nuo galiojančių šiuo metu.

Atsižvelgiant į tai, kad dėl Kalėjimų departamento pavadinimo ir nuorodų į pataisos įstaigas bei tardymo izoliatorius išbraukimo keičiasi daugiau kaip pusė dalies įstatymų straipsnių, PPVĮ, BVK ir SVĮ siūloma išdėstyti naujomis redakcijomis.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu galiojančio BVK struktūra ir vartojami terminai mažai skiriasi nuo dar 1971 m. patvirtinto Pataisos darbų kodekso struktūros ir naudotų sąvokų, dėstant BVK naują redakciją, atsižvelgiant į kitų Europos šalių praktiką (Estijos, Norvegijos, Švedijos), visų pirma akcentuojami nuteistųjų resocializacijos, užimtumo, švietimo klausimai. BVK siūloma papildyti naujais bausmių vykdymo principais – konfidencialumo, normalizavimo ir atvirumo principais (BVK projekto 3 straipsnis), taip pat, atsižvelgiant į tai, kad bausmes atliekantys Lietuvos Respublikos piliečiai turi visas įstatymų jiems nustatytas teises, laisves ir pareigas su apribojimais, kuriuos numato Lietuvos Respublikos įstatymai ir teismo nuosprendis, siūloma atsisakyti iki šiol BVK III skyriuje nustatytų bendrųjų nuteistųjų teisių ir pareigų perteklinio reglamentavimo. Kartu

³ Nuo 2022 m. liepos 1 d.

siūloma atsisakyti ir kitų perteklinių, pridėtinės vertės neturinčių skyrių (pvz. BVK IV skyriaus, kuriame šiuo metu nustatytos bausmės vykdančios įstaigos, kai tiek Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse, tiek kituose BVK skyriuose nustatyta atitinkamų įstaigų kompetencija vykdančios bausmes).

BVK projekte atsisakoma šiuo metu arešto bausmę atliekantiems nuteistiesiems nustatyto įpareigojimo privalomai užsiimti nemokama darbine veikla. Šio mechanizmo įgyvendinimo praktika parodė, kad dėl trumpo arešto bausmės atlikimo laiko tokią priemonę taikyti neracionalu, be to, nesant galimybių nustatyti motyvacinį mechanizmą, didžioji nuteistųjų areštu dalis atsisako tokia veikla užsiimti. Atsižvelgiant į tai, BVK projekto 29 straipsnyje įtvirtinama savanoriško užsiėmimo darbine veikla galimybė.

Atsižvelgiant į siūlomą bausmės vykdančių įstaigų institucinę pertvarką, BVK projekte nustatoma, kad nuteistieji, kuriems paskirtos arešto ir laisvės atėmimo bausmės, jas atlieka atitinkamai arešto arba laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose (BVK projekto 23 ir 32 straipsniai). Įgyvendinat tarptautinių organizacijų rekomendacijas⁴ ir siekiant palengvinti nuteistųjų socialinių kontaktų palaikymo galimybes, BVK projekto 30 straipsnyje įtvirtinta, kad skirstant nuteistuosius į arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietas, esant galimybėms turi būti atsižvelgiama ir į pačių nuteistųjų arba jų vaikų ar kitų artimųjų gyvenamąsias vietas.

BVK projekto 32 straipsnyje apibrėžiamos laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų rūšys: laisvės atėmimo bausmę nuteistieji atliks uždaro, pusiau atviro bei atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Nuteistieji, kurie iki siūlomo teisinio reguliavimo įsigaliojimo laisvės atėmimo bausmės atlikinėjo kalėjimuose, įsigaliojus siūlomam teisiniam reguliavimui bus laikomi atliekančiais bausmės uždaro tipo laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietose, nuteistieji, atlikinėję bausmę pataisos namuose – bus laikomi atliekančiais bausmės pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietose.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą, nuteistųjų, atliekančių bausmę atvirojoje kolonijoje ir nuteistųjų, atliekančių bausmę specialiose pataisos namų ar tardymo izoliatorių padaliniuose – pusiauukelės namuose, teisinė padėtis yra iš esmės identiška, todėl iš netikslinga turėti skirtingų formų atviro kalėjimo funkcijas įgyvendinančių struktūrinių padalinių. Atsižvelgiant į tai, vykdančios bausmių vykdymo sistemos pertvarką, tiek šiuo metu vykdančios atvirosios kolonijos, tiek ir pusiauukelės namai turi tapti atviro tipo bausmės atlikimo vietomis.

Pažymėtina, kad į BVK nurodytos rūšies bausmės atlikimo vietas siunčiamų nuteistųjų kategorijos ir jiems nustatytos bausmės atlikimo sąlygos atitinka šiuo metu į atitinkamos rūšies pataisos įstaigas siunčiamų nuteistųjų kategorijas ir šiose įstaigose nustatytas bausmės atlikimo sąlygas (BVK projekto 33 – 35 straipsniai).

Tobulinant BVK projekto 33 – 35 straipsniuose išdėstomą laisvės atėmimo bausmę atliekantiems nuteistiesiems nustatytą teisių katalogą ir įvertinus turimas technines galimybes ir socialinių ryšių palaikymo su išoriniu pasauliu svarbą, siūloma padidinti ir suvienodinti minimalų skambučių skaičių visiems uždaro ir pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietose bausmės atliekantiems nuteistiesiems skaičių – 4 kartus per savaitę. Pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietų lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems siūloma iš viso neriboti skambinimo telefonu dažnumo. Paminėtina, kad toks pakeitimas nesukels praktinio jo įgyvendinimo problemų, kadangi nuteistieji patys apmoka skambinimo paslaugų išlaidas, o šios paslaugos teikėjas, esant poreikiui, bausmės atlikimo vietose įrengs papildomus taksofonus.

Siekiant dar labiau didinti atviro tipo bausmės atlikimo vietų patrauklumą ir nuteistųjų motyvaciją kuo greičiau ten patekti, BVK projekto 35 straipsnyje (šiuo metu tokią galimybę numato tik poįstatyminiai teisės aktai) įtvirtinama, kad čia laikomiems nuteistiesiems ne tik leidžiama turėti asmeninį telefoną, bet ir naudotis interneto ryšiu. BVK projekto 36 ir 37 straipsniuose siūloma nustatyti laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygų keitimo ir nuteistųjų perkėlimo į skirtingas nuteistųjų grupes to paties tipo bausmės atlikimo vietoje sąlygas. Nustatomi aiškūs vertinimo kriterijai, pagal sprendžiamas klausimas dėl nuteistiesiems taikomų bausmės atlikimo sąlygų švelninimo arba griežtinimo: (1) nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika (vertinamas rizikos pokytis);

⁴ Jungtinių Tautų standartinių minimalaus elgesio su kalintais taisyklių (Nelsono Mandelos taisyklių) 59 rekomendacija, Europos kalėjimų taisyklių 17.1 rekomendacija.

(2) nuteistojo asmeninė motyvacija siekiant teisinės padėties švelninimo (vertinamas nuteistojo individualiame resocializacijos plane nurodytų priemonių įgyvendinimas, taip pat – ar nuteistasis užsiima jam pasiūlyta darbine ar jai prilyginta veikla); (3) nuteistojo drausmės baismės atlikimo metu (vertinamas neįvykdytų drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų skaičius ir jų pobūdis).

Siekiant labiau motyvuoti nuteistuosius aktyviau dalyvauti jiems taikomose resocializacijos priemonėse ir stengtis sparčiau švelninti savo baismės atlikimo sąlygas, siūloma nuo 6 iki 3 mėn. sutrumpinti nuteistiesiems skiriamų drausminių priemonių galiojimo trukmę. Praktikoje pastebėta, kad ilgas nuobaudos galiojimo terminas iš esmės nedidina nuobaudos poveikimo ir neduoda laukiamo efekto, kadangi dėl ilgesniam laikui sugriežtintų baismės atlikimo sąlygų nuteistieji dažnai tampa apatiški ir praranda motyvaciją toliau koreguoti savo elgesį bei vėl siekti baismės atlikimo sąlygų švelninimo (galiojančių drausminių nuobaudų nebuvimas yra sąlyga, švelninti nuteistojo teisinę padėtį). Atsižvelgiant į tai, BVK projekto 80 straipsnyje siūlomas trumpesnis drausminės nuobaudos galiojimo terminas (pilnamečiams nuteistiesiems – iki 3 mėn., o nepilnamečiams nuteistiesiems – iki 2 mėn.) (BVK projekto 80 straipsnis) yra visiškai pakankamas (satisfakcijos dėl padaryto nusizengimo aspektu), tačiau ir sukeliantis mažiau neigiamų pasekmių tolesnei nuteistojo resocializacijai. Dėl šio pakeitimo sudaromos sąlygos du kartus pagreitinti minimalų terminą (šiuo metu – 6 mėn.) peržiūrėti nuteistojo teisinę padėtį ir, jei nuteistasis atitinka kitas sąlygas – ją švelninti. Kartu tikimasi, kad ši priemonė prisidės ir prie atviro tipo baismės atlikimo vietose baismę atliekančių nuteistųjų dalies (šiuo metu – 9,2 proc.) didinimo ir bus priartėta prie Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių vidurkio (25 – 35 proc.).

BVK projekto 37 straipsnyje siūloma išspręsti galiojančio teisinio reglamentavimo spragą – nustatyti galimybę griežtinti atviro tipo baismės atlikimo vietose laikomų nuteistųjų teisinę padėtį. Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, visi nuteistieji, kurie pradeda baismę atlikti atvirojoje kolonijoje, net ir dėl pasikartojančių teisės aktų ar baismės atlikimo reikalavimų pažeidimų pažeidimų negali būti perkelti į pataisos namus. Todėl, atsižvelgiant į baismės vykdymo sistemos bendruomenės siūlymus ir būtinybę veiksmingiau užtikrinti šių nuteistųjų drausmę ir saugumo reikalavimus, numatoma galimybės į pusiau atviro režimo baismės atlikimo vietas perkelti tuos nuteistuosius, kurie baismės atlikimo atviro režimo baismės atlikimo vietoje metu be pateisinamų priežasčių nedirba ar nesimoko arba kelia pavojų laisvės atėmimo vietų įstaigos darbuotojams ar kitiems asmenims, arba daro teisės aktų pažeidimus.

BVK projekto 38 straipsnyje siūloma susisteminti visas nuteistųjų teisės – baismės atlikimo vietoje turėti asmeninių daiktų, realizavimo tvarkos nuostatas. Pažymėtina, kad pagal šiuo metu galiojantį reguliavimą, minėtos teisės realizavimo sąlygos yra nustatytos net 5 atskiruose BVK straipsniuose, kas sąlyginai apsunkina tokio teisinio reguliavimo taikymą. Kartu, atsižvelgiant į pastarojo meto vartotojų kainų indekso šuolį, siūloma vienu bazinės socialinės išmokos dydžiu padidinti drausmės ir paprastojoje grupėse laikomiems nuteistiesiems šiuo metu taikomą taikomų maksimalių sumų, už kurias jiems per mėnesį leidžiama apsiprekiuoti, limitą, be to, siūloma leisti nuteistiesiems dažniau (kartą per 3 mėn.) gauti iš laisvės jiems perduodamų daiktų.

Įvertinus esamą baismės vykdymo sistemos infrastruktūrą, nedidinant šiuo metu nuteistiesiems nustatyto minimalaus pasimatymų skaičiaus BVK projekto 39 straipsnyje siūloma įtvirtinti, kad nuteistųjų pasimatymai su savo nepilnamečiais vaikais (įvaikiais) nebūtų įskaičiuojami į bendrą nuteistiesiems tenkančių pasimatymų skaičių. Atsižvelgiant į tai į būtinybę išsaugoti ypatingą tėvų ir vaikų ryšį, tokia garantija bus taikoma visiems nuteistiesiems, t. t. nebus atsižvelgiama, kokiomis sąlygomis baismę atlieka nuteistasis. Papildomai plečiant baismę atliekančių tėvų garantijas bendrauti su savo vaikais, BVK 72 straipsnyje įtvirtinama, jog tais atvejais, kai dėl laisvės atėmimo baismės paskyrimo nuteistojo ikimokyklinio amžiaus vaikas lieka be globos, jis pagal galimybes apgyvendinamas arčiausiai savo motinos (tėvo) baismės atlikimo vietos, o pastarasis turi teisę kasdien lankyti savo globos įstaigoje auginamą vaiką. Pastebėtina kad šiuo metu tokia teisė suteikiama tik nuteistoms motinoms ir tik tol, kol globos įstaigose augančiam jų vaikui sukaks 3 metai.

BVK projekto 40 straipsnyje nustatoma, kad pinigines perlaidas nuteistiesiems leidžiama siųsti tik bankiniu pavedimu. Pažymėtina, kad pagal galiojantį teisinį reguliavimą, laisvės atėmimo vietų įstaigos įpareigos priimti ir atneštus grynuosius pinigus, tačiau šis būdas nėra populiarus ir

labai apsunkina laisvės atėmimo vietų įstaigos administracijos darbą (poreikis saugoti ir inkasuoti grynuosius pinigus). Analogiškas pakeitimas siūlomas ir SVĮ projekto 16 straipsnyje.

BVK projekto 42 straipsnyje siūloma reglamentuoti iki šiol nesureguliuotą notarinių ir mediacijos paslaugų teikimo baudmės atlikimo vietose esantiems nuteistiesiems tvarką. Analogiškas pakeitimas siūlomas ir SVĮ projekto 7 straipsnyje.

BVK projekto 43 straipsnyje siūlytina įtvirtinti nuostatą, kad pasibaigus nuteistajam nustatyto skambinimo laikui (15 min.), jeigu nuteistasis prašo leisti jam toliau kalbėti telefonu ir jei yra tokios galimybės (pavyzdžiui, daugiau nėra nuteistųjų, laukiančių savo eilės paskambinti telefonu, skambinimo tvarką užtikrinantis pareigūnas gali leisti nuteistajam pratęsti pokalbį telefonu. Analogiškas pakeitimas siūlomas ir SVĮ projekto 14 straipsnyje.

BVK projekto 47 straipsnyje tikslinama nuteistųjų teisės sudaryti civilinius sandorius tvarka, jiems draudžiant sudarinėti tik tokius sandorius, kurie pagal savo pobūdį nesuderinami su BVK projekto 50 straipsnyje įtvirtintais draudimais nuteistiesiems (pavyzdžiui, perleisti savo turtą kitiems nuteistiesiems, laisvės atėmimo vietų įstaigos personalui, nurodytiems asmenims teikti bet kokias paslaugas arba jas gauti ir pan.). Analogiškas pakeitimas siūlomas ir SVĮ projekto 10 straipsnyje.

BVK projekto 56 straipsnyje siūloma nustatyti sąlygas, kuriomis nuteistųjų individuali veikla ir dalyvavimas asociacijų organizuojamose veiklose gali būti prilyginami jų darbinei veiklai. Pabrėžtina, kad iki šiol BVK nustatyta tik galimybė nuteistiesiems užsiimti individualia veikla, tačiau jos sąlygos ir iš šios veiklos gaunamų pajamų apmokestinimas, nebuvo reglamentuojamos. Atsižvelgiant į tai, siūloma įtvirtinti bendrą nuostatą, kad individualia veikla nuteistieji galėtų užsiiminėti laisvalaikio metu. Kartu siūloma nustatyti, kad nuteistojo vykdoma individuali veikla gali būti prilyginama jo darbinei veiklai (t. y. toks nuteistasis nebepivalėtų užsiiminėti jam siūloma darbine veikla), jei individualia veikla nuteistasis užsiima legaliai (pavyzdžiui, yra gavęs individualios veiklos pažymą), iš šios veiklos gauna nuolatinės pajamas. Kartu sukuriamas mechanizmas, leidžiantis laisvės atėmimo vietų įstaigai iš individualia veikla užsiimančio nuteistojo gaunamų pajamų išskaityti 10 proc., kurie būtų perdujami į Socialinės paramos nuteistiesiems fondą, t. y. šiems nuteistiesiems sukuriamą tokia pati prievolė, kaip ir laisvėje dirbantiems nuteistiesiems – solidariai prisidėti prie savo išlaikymo laisvės atėmimo vietų įstaigoje kaštų mažinimo.

Nuteistųjų dalyvavimo asociacijų veikloje prilyginimu jų darbinei veiklai (BVK projekto 56 straipsnis) taip pat skatinama nuteistųjų savanorystė, o kartu – ir bendro nuteistųjų užimtumo lygio didėjimas. Kartu tikimasi padidinti įvairių nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į nuteistųjų resocializacijos procesą, kadangi tokia motyvacinė priemonė užtikrins didesnę nuteistųjų suinteresuotumą aktyviai dalyvauti asociacijų vykdomose priemonėse.

Siekiant teisės normų dėstymo sistemiškumo, BVK projekto V dalies VII skyriaus devintajame skirsnyje siūloma reglamentuoti nuteistųjų laikino išvykimo iš baudmės atlikimo vietos galimybes. BVK projekto 67 straipsnyje nustatomos sąlygos, kuriomis nuteistiesiems dėl svarbių priežasčių (artimojo giminaičio sunki liga ar mirtis ir pan.) leidžiama trumpam išvykti iš baudmės atlikimo vietos. BVK projekto 68 ir 69 straipsnyje siūloma nustatyti nuteistųjų trumpalaikių išvykų į namus, taip pat išvykimo dėl darbo ar mokymosi, arba dalyvavimo resocializacijos priemonių įgyvendinime, tvarką.

Pažymėtina, kad siekiant labiau humanizuoti bausmių vykdymo procesą, siūloma nustatyti, kad dėl artimojo mirties (į artimojo laidotuves), teisę išvykti iš baudmės atlikimo vietos turėtų ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę atliekantys nuteistieji (jiems šiuo metu tokia teisė nenumatyta). Tokia išvyka, atsižvelgiant į šios kategorijos nuteistųjų pavojaus lygį, turės būti organizuojama pasitelkiant maksimalias galimo pabėgimo prevencijos priemones (privalomas antrankių nuteistajam uždėjimas), reikiamą ginkluotę ir didesnę nei įprastai palydą vykdančių pareigūnų skaičių. Pabrėžtina, kad su šios ir kitų BVK projekte nurodytų nuteistųjų išvykų su palyda išlaidas (BVK projekto 39, 46 straipsniai), kurias patirs laisvės atėmimo vietų įstaiga, padengs patys nuteistieji.

Visus laisvės atėmimo vietų įstaigos saugumo užtikrinimo klausimus siūloma reglamentuoti BVK projekto V dalies VII skyriaus vienuoliktajame skirsnyje. Šiame skirsnyje nustatomi nuteistųjų dinaminio saugumo turinio elementai, nuteistųjų izoliavimo atvejai, taip pat baudmės atlikimo vietų saugumo užtikrinimo priemonės ypatingų situacijų metu.

BVK projekto 26 ir 74 straipsniuose siūloma nustatyti arešto ir laisvės atėmimo bausmės atliekančių nuteistųjų izoliavimo vienių nuo kitų reikalavimus. Atsižvelgiant į tai, kad labai platus nuteistųjų kategorijų, kurios turi būti izoliuojamos viena nuo kitos, reglamentavimas praktikoje kelia itin daug problemų, nes tam tikrais atvejais visiško izoliavimo taikymas ne visais atvejais yra tikslingas ir būtinas (pavyzdžiui, bendrojo ugdymo pamokose ar profesinio mokymo užsiėmimuose, atliekant religines apeigas ir pan.), vadovaujantis tarptautinių organizacijų (Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos Tarybos) rekomendacijomis, siūloma nustatyti tik bazinius (privalomus visais atvejais) nuteistųjų grupių izoliavimo kriterijus. Pagal juos, bausmės atlikimo vietose vieni nuo kitų turi būti izoliuojami tik suimtieji nuo nuteistųjų, vyrai nuo moterų ir pilnamečiai nuteistieji nuo nepilnamečių nuteistųjų. Kartu nuo kitų nuteistųjų turėtų būti izoliuojami pirmąjį kartą atliekantys laisvės atėmimo bausmę atliekantys buvę ir esami valstybės politikai, teisėsaugos, teismų, prokuratūros, kontrolės, valdžios ir valdymo institucijų pareigūnai, pirmąjį kartą atliekantys laisvės atėmimo bausmę. Taip pat, laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriui būtų suteikta teisė nustatyti ir papildomus izoliavimo kriterijus bei atvejus, kai tvarkai laisvės atėmimo vietų įstaigoje palaikyti ir nuteistųjų bei suimtųjų saugumui užtikrinti tikslinga vienas nuo kitų, visiškai arba tik iš dalies (pavyzdžiui, atskiriant tik gyvenamosiose patalpose) atskirti ir kitas bausmės atlikimo vietose laikomų asmenų grupes. Atitinkama teisė laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriui siūloma suteikti ir SVĮ projekto 27 straipsnyje.

Pažymėtina, kad iki šiol nepavyksta veiksmingai užkardyti nuteistųjų naudojimosi bausmės atlikimo vietose neteisėtai turimais mobiliaisiais telefonais, kurie itin dažnai naudojami nusikalstamoms veikoms vykdyti (telefoninis sukčiavimas). Judriojo ryšio blokavimo sistemų diegimas bausmės atlikimo vietose minėtos problemos neišsprendžia dėl sparčiai modernėjančio judriojo ryšio technologijų. Apžvelgiant šiai problemai spręsti organizuotų daugkartinių konsultacijų su judriojo ryšio reguliuotojo ir šio ryšio operatorių atstovais rezultatus, pažymėtina, kad esminė kliūtis ieškoti ir diegti techninius sprendinius, ribojančius judriojo ryšio prieinamumą bausmių atlikimo vietose yra teisinio reguliavimo spraga, kuomet Lietuvos Respublikos įstatymai nenustato jokių apribojimų, susijusių su judriojo ryšio pasiekiamumu šių įstaigų teritorijose. Atsižvelgiant į tai, BVK projekto 73 straipsnyje siūloma įtvirtinti įstatyminių pagrindą, suteikiantį teisę Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybai nustatyti tvarką, pagal kurią judriojo ryšio operatoriai turėtų užtikrinti, kad uždaro ir pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietų teritorijos nepatektų į judriojo ryšio tinklų aprėpties zoną. Analogišką nuostatą siūloma įtvirtinti ir SVĮ projekto 26 straipsnyje. Tikimasi, kad toks teisinis įgalinimas sukurs prielaidas sparčiau priimti atitinkamus sprendimus, padėsiančius veiksmingai užkardyti iš bausmės atlikimo vietų vykdomus elektroninius nusikaltimus.

BVK projekto 65 – 66 straipsniuose siūloma reglamentuoti nuteistųjų bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo klausimus. Atsižvelgiant į tai, kad šiuose straipsniuose aptariamais esminiais bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo organizavimo bausmės atlikimo vietose ypatumais ir į tai, kad šio proceso veiklą išsamiai reguliuoja Švietimo įstatymas ir Profesinio mokymo įstatymas ir juos įgyvendinantys teisės aktai, nėra poreikio šių klausimų reglamentuoti atskiroje tvarkoje, kuri šiuo metu yra patvirtinta specialiu Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu. Vietoj jos, laisvės atėmimo vietų įstaigai pavedama sudaryti sutartį su atitinkama profesinio mokymo įstaiga dėl nuteistųjų profesinio mokymo organizavimo konkrečioje bausmės atlikimo vietoje, kurioje galės būti aptarti ir visi praktiniai bendradarbiavimo aspektai. Nuteistųjų bendrojo ugdymo atveju, jei bus toks poreikis, laisvės atėmimo vietų įstaiga ir atitinka švietimo įstaiga taip pat galės susitarti (pavyzdžiui – bendradarbiavimo susitarimas) dėl įvairių praktinių švietimo įstaigos veiklos atitinkamoje bausmės atlikimo vietoje aspektų. Atsižvelgiant į tai, atitinkamai tikslinamos Švietimo įstatymo ir Profesinio mokymo įstatymo nuostatos. Suimtųjų bendrojo ugdymo organizavimo klausimai identiškai sprendžiami SVĮ projekto 22 straipsnyje.

BVK projekto 77 straipsnyje nustatytame nuteistiesiems galimų skirti skatinimo priemonių sąrašė atsisakoma šiuo metu taikomų skatinimo priemonių – papildomos teisės paskambinti telefonu arba pasimatyti suteikimo. Papildomi pasimatymai ir skambučiai nuteistiesiems būtų suteikiami išvengiant ilgos skatinimo priemonės skyrimo procedūros ir, esant svarbioms aplinkybėms, nuteistiesiems būtų suteikiami nedelsiant BVK projekto 39 ir 43 nustatyta tvarka.

BVK projekto 80 straipsnyje siūloma nustatyti, kad nuteistasis laikomas neturinčiu nuobaudų, jeigu jam per tris mėnesius (nepilnamečiam nuteistajam – per du mėnesius) nuo paskirtos nuobaudos įvykdymo dienos nepaskiriama nauja nuobauda.

BVK projekto 82 straipsnyje siūloma nustatyti, kad nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali būti lygtinai paleisti iki devynių mėnesių anksčiau, negu jiems nustatytas bendrasis lygtinio paleidimo taikymo terminas. Tikimasi, kad tai motyvuos nuteistuosius siekti elgesio pokyčių, kad būti anksčiau paleisti bausmę vykdančios institucijos ir galėtų grįžti namo.

BVK 90 straipsnyje siūloma nustatyti sveikatos priežiūros paslaugų teikimo nuteistiesiems tvarką. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu minėtas paslaugas nuteistiesiems teikianti Laisvės atėmimo vietų ligoninė taps Lietuvos kalėjimų tarnybos struktūriniu padaliniu (pavyzdžiui, Sveikatos priežiūros valdyba), Lietuvos kalėjimų tarnyba atitinkamai perims Laisvės atėmimo vietų ligoninės funkcijas, susijusias su asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimu.

BVK projekto 91 straipsnyje siūloma nustatyti, kad, padedant nuteistiesiems atisakyti priklausomybės ligų, šiame procese gali dalyvauti ir kitos įstaigos ir asociacijos, teikiančios medicininės, psichologinės ar socialinės paslaugas asmenims, kurios padėtų rengti priklausomybės ligų prevencijos, gydymo ir resocializacijos metodikas, įgyvendinti švietėjiškas ir kitas veiklas.

BVK projekto 95 straipsnyje numatoma, kad visi bausmes atlikę nuteistieji, kurie neturi lėšų, paleidžiant aprūpinami kelionės bilietais iki jų gyvenamosios vietos.

Taip pat siūloma suvienodinti nepilnamečiams, nėsčioms moterims, neįgaliesiems, kuriems nustatytas 0–40 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis ir ligoniai (pagal gydytojų išvadą) teisę ilgiau pasivaikščioti gryname – 3 val. per dieną, nepriklausomai nuo bausmės atlikimo vietos tipo ir grupės, kurioje jie atlieka bausmę (BVK projekto 27, 33 ir 81 straipsniai). Analogiškas pakeitimas siūlomas ir SVĮ projekto 17 ir 33 straipsniuose.

SVĮ projekte šiuo metu vartojama tardymo izoliatorių sąvoka sistemiškai keičiama laisvės atėmimo vietų įstaigos sąvoka, o tais atvejais kai būtina apibrėžti konkrečias (teritorines) suėmimo vykdymo vietas, vartojama teritorijos, kurioje suimtiesiems vykdomas suėmimas, apibrėžtis (SVĮ projekto 22, 24, 26 straipsniai).

Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas finansinių išteklių neturintiems suimtiesiems komunikuoti su savo gynėju, ikiteisminio tyrimo įstaigomis, prokuratūra, teismais, valstybės ir savivaldybių institucijomis bei tarptautinėmis organizacijomis, kurių jurisdikciją ar kompetenciją priimti asmenų, kuriems suėmimas vykdomas Lietuvoje, pareiškimus yra pripažinusi Lietuvos Respublika, laisvės atėmimo vietų įstaiga įpareigojama šiems adresatams skirtus laiškus išsiųsti savo lėšomis arba sudaryti galimybes suimtiesiems į juos kreiptis elektroninio ryšio priemonėmis (SVĮ projekto 7 ir 8 straipsnis).

Kituose BVK ir SVĮ straipsniuose siūlomas teisinis reguliavimas iš esmės atitinka nuteistiesiems (suimtiesiems) nustatytų teisių ir taikomų draudimų bei apribojimų apimtį, kurią reglamentuoja galiojantis BVK ir SVĮ.

Siekiant užtikrinti didesnę teisėkūros sistemiškumą, visus su suėmimo bei arešto ir laisvės atėmimo bausmių vykdymo reguliavimu susijusius BVK ir SVĮ nurodytus įgyvendinamuosius teisės aktus siūloma pavesti priimti Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriui. Kartu, siekiant užtikrinti veiksmingesnį bausmių ir suėmimo vykdymo politikos formavimą, BVK, SVĮ ir Probacijos įstatymo pakeitimo įstatymo įgyvendinančiose nuostatose siūloma nustatyti, kad Lietuvos probacijos tarnybos direktoriaus ir Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus tvirtinami BVK, SVĮ ir Probacijos įstatyme nurodyti įgyvendinamieji teisės aktai (įskaitant vėlesnius jų keitimus) turi būti suderinti su teisingumo ministru.

Policijos įstatymo Nr. VIII-2048 6 straipsnio pakeitimo įstatymo, Viešojo saugumo tarnybos įstatymo Nr. X-813, 2, 7 ir 10 straipsnių pakeitimo įstatymo, BVK ir SVĮ projektuose tikslinamos nuostatos, susijusios su asmenų konvojavimo vykdymu. Šiuose projektuose siūloma pavesti Vyriausybei nustatyti asmenų konvojavimo vykdymą tvarką tokią teisę turintiems subjektams (Viešojo saugumo tarnybai, policijai, kitoms institucijoms, atliekančioms ikiteisminius tyrimus). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos kalėjimų tarnybos veikla nėra susijusi su suimtųjų ir nuteistųjų konvojavimu, tačiau tokių atvejų gali praktikoje pasitaikyti (pvz., dėl skubios ir neatidėliotinos medicininės pagalbos poreikio suteikti nuteistajam), BVSĮ projekte Lietuvos kalėjimų tarnybos

direktoriui siūloma leisti nustatyti atvejus ir tvarką, kuomet ši institucija vykdys iš esmės jiems nebūdingą funkciją.

Pažymėtina, kad Mokesčio už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise įstatymas valstybės įmonėms prie pataisos įstaigų nustato specialų mokesčio už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise tarifą. Atsižvelgiant į tai, kad pagal BVK projekto 57 straipsnį (ir pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą), nuteistųjų užimtumui darbine veikla organizuoti gali būti steigiamas specialus laisvės atėmimo vietų įstaigai pavaldus ar jos kontroliuojamas nuteistųjų darbinę veiklą organizuojantis juridinis asmuo ir į tai, kad šiuo metu veikiančio tokio juridinio asmens teisinė forma yra valstybės įmone (valstybės įmonė „Mūsų amatai“), atitinkamai tikslinamas Mokesčio už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise įstatymo 5 straipsnis, numatant, kad specialus mokesčio už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise tarifas toliau būtų taikomas nuteistųjų užimtumą darbine veikla organizuojančiai valstybės įmonei.

Kitų šiame aiškinamajame rašte nurodytų kodeksų, įstatymų pakeitimuose sąvokos, susijusios su esama bausmių vykdymo sistema (pvz., pataisos pareigūnai, pataisos įstaiga, tardymo izoliatorius ir pan.) keičiamos į projektuose siūlomas vartoti sąvokas (laisvės atėmimo vietų įstaiga, bausmių vykdymo sistemos pareigūnas, Lietuvos kalėjimų tarnyba).

Siūlomi įstatymų projektai leis:

- optimizuoti bausmių vykdymo sistemos valdymą (mažinant juridinių asmenų skaičių, stiprinant vidaus ir finansų kontrolę, efektyvinant bausmių vykdymo sistemos vidaus administravimą, atstovavimą, racionaliau panaudojant turimus žmogiškuosius ir finansinius bei efektyviau valdant patikėtą turtą) ir sprendimų priėmimo procesus, sumažinant:

- vadovaujančių darbuotojų skaičių – 55 proc.;
- struktūrinių padalinių skaičių – 40 proc.;
- administracines funkcijas atliekančių darbuotojų skaičių – nuo 30 iki 15 proc.

- plėsti socialinio darbo ir resocializacijos veiklas ir didinti jas vykdančių darbuotojų žmogiškuosius išteklius (t. y. didinti tiesiogiai su nuteistaisiais ir suimtaisiais dirbančių darbuotojų skaičių – apie 80 pareigybių);

- subalansuoti bausmių vykdymo sistemos darbuotojų darbo krūvius (1 pareigūnas tiesiogiai dirbtų su ne daugiau, kaip 20 nuteistųjų);

- panaikinti tą patį darbą dirbančių darbuotojų darbo užmokesčio disproporcijas;
- efektyviau naudoti bausmių vykdymo sistemai skiriamus išteklius ir valdomą turtą;
- skatinti nuteistuosius išsaugoti ryšius su artimaisiais, mažinti jų izoliavimą nuo visuomenės ir taip juos labiau motyvuoti siekti pokyčių resocializacijos procese;
- išspręsti kitas praktikoje kylančias problemas, susijusias su laisvės atėmimo bausmių vykdymu.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymų projektus neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimti įstatymų projektai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Numatoma, kad įstatymų projektai turės teigiamos įtakos kriminogeninei situacijai, nes sudarys sąlygas formuoti laisvės atėmimo vietų įstaigose vieningą ir rezultatyvią praktiką vykdant bausmes ir nuteistųjų resocializaciją.

7. Kaip įstatymų nutarimų projektų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymų ir Seimo nutarimų projektų nuostatos nesusijusios su poveikiu verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektais įgyvendinamos Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos⁵ 192 punkto nuostatos (*Pertvarkyta bausmių vykdymo įstaigų sistema turi užtikrinti standartus atitinkančias kalinimo sąlygas, sumažėjusį nuteistųjų skaičių, pakartotinio kalinimo problemos sprendimą. Užtikrinama, kad bausmių vykdymo paskirtis būtų įgyvendinama faktiškai, o ne formaliai, gerinamas nuteistųjų parengimas jų grįžimui į visuomenę*).

9. Įstatymų projektų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios
Priėmus įstatymų projektus, kitų įstatymų ir Seimo nutarimų keisti nereikės.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų. Įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis.

12. Jeigu įstatymų projektams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus įstatymų projektus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras, Lietuvos Respublikos teisingumo ministras, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras, Ryšių reguliavimo tarnybos direktorius ir Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija iki 2022 m. gruodžio 31 d., o Lietuvos kalėjimų tarnybos direktorius ir Lietuvos probacijos tarnybos direktorius – iki 2023 m. balandžio 1 d. turėtų pripažinti netekusiais galios arba pakeisti šiuo metu galiojančius teisės aktus, susijusius su projektuose keičiamomis nuostatomis, o taip pat pagal kompetenciją priimti naujus teisės aktus.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų biudžeto lėšų nereikės. Jei optimizuojant bausmių vykdymo sistemą bus sutaupoma apie 1,5 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų per metus, jos bus panaudojamos šios sistemos pareigūnų ir kitų darbuotojų darbo užmokesčiui didinti ir socialinio darbo bei resocializacijos veiklų plėtrai, didinant jas vykdančių darbuotojų skaičių.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektai suderinti su Finansų, Krašto apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos, Švietimo, mokslo ir sporto bei Vidaus reikalų ministerijomis. Taip pat projektai darbo tvarka suderinti su Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, Lietuvos Respublikos generaline prokuratūra, Nacionaline teismų administracija, bausmių vykdymo sistemos įstaigų darbuotojų interesus atstovaujančiomis profesinėmis sąjungomis, laisvės atėmimo vietų įstaigose aktyviai veikiančia nevyriausybine organizacija – Vilniaus arkivyskupijos Caritas.

⁵ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“.

15. Įstatymų projektų reikšminiai žodžiai

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*: „valstybės tarnyba“, „valstybės pareigūnas“, „vykdomoji valdžia ir valstybės tarnyba“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.
